

ՀԱՅԵՐԱՆՍ ՀԱՅԵՐԹԵՐ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ. — Արտասահմանի թերթիս վերջին պրակին (թիւ 8) մէջ, մի քանի յօդուածներով եռանդուն կերպով կը քարոզուի թէ այլ է կրօնքը և այլ ազգը. և այս ճշմարտութիւն մ'է, որ զփարդաքար Հալսուքեան մի միայն յուսամիտ խումբերուն ծանօթ, Հրազդան իւր Հետեւեալ տողերուն մէջ ճարտարութեամբ կը պարզէ նոյն ճշմարտութիւնը.

«Ալիշամէմ աւելի ո՞վ հայ. ու Ալիշամէմ աւելի ո՞վ կաթոլիկ: Ծայրայեղութիւն մը ուժգնապէս յայտնելու երոպայական քացատրութիւն մըմ է «Պապէն աւելի կաթոլիկ» հեղինակը: Բայց իրաւ ալ Պապէն աւելի կաթոլիկ մը կայ. Ալիշամէմ. սակայն Հայկէն աւելի ալ Հայ» :

L'ARMÉNIE. — Լ'Ամմէնի մեծ Հանդիսով կ'աւետէ մի ազգային լուր, որ է Գաղղիոյ տէրութեան կողմէն նկարիչ Պ. Արսէն Նապաստանի տաղանդի գնահատութիւն: Հեղինակիս սքանչելի նկարներն, որոնց վրայ նախորդ Բազմալիպայ մէջ խօսած էինք, մեծ ընդունելութիւն գտնելով, կ'արժանանայ Ա. կաղանմիայի պաշտօնակալ լինելուն: Պ. Արսէն Նապաստան, իւր այս յաջողակ և յառաջագէմ ընթացքովն, մեծ և գովելի ապագայ մի կը խոստանայ, որուն ի սրտէ. կը փափաքեմք: — Յիշեալ թերթը (Մայիս 1899) իւր գանազան լրոց մէջ կը յիշէ Հետեւեալն:

«Հայրմ Գ. Ա. կաթոլիկէ քահանայ, Պօստյ մէջ պրօշուր մը հրատարակած է, յորում կ'աշխատի ապացուցանել որ Վարդամանք Հովսէփեան կամ Նիկոնեցոյ կը պատկանէին: Եթէ Աւարայրի 1036 մարտիրոսը կաթոլիկէ էին, ինչու Սուրբ Աթոռը յետ այսքան դարերու զանոնք չէ սրբացուած»:

Թէ է Բազմալիպայ կրօնական թերթ մը չէ և ոչ իսկ սահմանուած կաթոլիկութիւնը կամ լուսաւորչականութիւնը պաշտպանելու, բայց ներկայիս փղբրիկ կրօնական խնդրէ մը մէջ մտնել անշուշտ պիտի ներսիւն, և այս, ոչ այլ նպատակաւ բայց մի իմայն մեր ազնիւ Չերազին Հետաքրքրութիւնը լրացնելու: Կը Հարցնէ ազգային մեծ գործիչը, Թէ ինչու Սուրբ-Աթոռը չէ սրբացուած մեր

Աւարայրի մարտիրոսներն: Ուստի այս թերաւաւատութիւնը, սիրելի Չերազ: Կարելի է որ Համայն գաւառներու կաթոլիկէ Հայք, եռանդագին սրտով տօնեն նոյն մարտիրոսներն, եթէ Սուրբ Աթոռը զանոնք սրբացուած կամ սուրբ ընդունած չէ: Ոչ յարգելի Մինաս, Հոռոմայ Նիկեղեցին ոչ միայն Աւարայրի Մարտիրոսները, այլ և Ս. Լուսաւորիչը, Սահակ, Մեսրոպ, Ներսէսք, և այլք ընդունած է սուրբեր և տօնելի: Եթէ ինչ գիրը Հանդիսաւոր սրբացուցման վրայ է, ասոր մեկնութիւնն շատ դիւրին է: Հառմայ նախին Նիկեղեցին անձ մը կը սրբացնէ՝ Հաւանութեամբ Նպիակոպոսաց. 1172էն սկսեալ Սուրբ Աթոռը յետ ամենախիտա ժըննութեան Հանդիսաւոր կերպով անձ մը սրբացնելու սրէնքը Հաստատեց: Եղին թուականն է առաջ այն սուրբերուն որք նախին Նպիակոպոսներէն սրբացուցուած էին, կրկնակի սրբացուցուած աւելորդ Համարուեցաւ, որով մեր Աւարայրի Մարտիրոսներն լինելով 450 թուականին սրբացուցուած նահատակներ, չենթարկուեցան Հանդիսաւոր սրբացուցման, քանի որ արդէն իսկ սրբացուցուած էին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ. — Ուրախութեամբ կը բարեւելք Դոմմայոսի երկրին Հայ գաղութին մէջ նոր ասպարէզ ելած Հայրենիք շարաթական օրագիրն, որուն խմբագրութիւնը կը խոստանայ,

«Թէ Հայրենիք պիտի մուկրով զարգացնելու տեղեկութիւն (Նիւ Նորք) հայերուն միապէս, պիտի ազմուացնէ անոնց սիրտը, և այլն»:

Թերթիս յաջողութիւնը և յարատեւութիւնը կ'ակնկալուի տեղացի միլիոնատէր Հայ Ղլիքու աշակցութիւնէն: Հայ գաղութը Համարելի այօք թող դիտէ իւր Մարգարութիւնը, որով վառ պիտի պահէ իր մայրենի լեզուն և Հայրենի յշտասականներն:

ԹԻՐԱՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐ

ԲՈՒԶՆԱԴՈՒՆ. — Տարեգլխոյն՝ Բազմալիպայ առաջին յօդուածով զարթեք կը կարգայինք մեր առճային կարգ մի կրթաբաններուն, որոնց Լոսանի է միշտ անտարբեր յետամնացութիւնը և լնացեալ կեանքն. այդպիսի զարթեքներ մեր վարժարաններու սեմերէն զրեթէ միշտ անբաժան եղած են, բայց թէ արդիւնք մը կամ սթափումն տեղի ունեցած է, կը տարակուսինք այդ պատասխանելու, երբ կ'ընթեռնուք Բազմալիպայ մէջ Յարգ. Յ. Թ. Հինգիսանի յօդուածը:

հա եւս կ'որոշայ հայ կրթարարներու և ուսուցիչներու յետաձեռնութիւնը .

« Հերիք որչափ ամտարեք մմացիմք, կամ թէ ձեկի համար միայն չմմացիմք, դպրոցիմ համդէպ: Ժամամակ է որ սխմփիմք. փոխմմք մեր զգալու և խորհնելու եղամակը: Այսպէս կ'պահամը մեր զաւակմերում զգուսմ, այսպէս կ'պահամը մտմց մպազամ »:

Միւթարական են այս յորդորականները, բայց եթէ անշնչի և ապարդիւն մնան ինչ զգուս: Լրագրութիւնը թող ծծէ, թող ցնցէ կրթական վիճակի անտարբերութիւնը, անտարակոյս եթէ ոչ շուտ՝ զոնէ ուշ անվարձ չի մնար իւր վատտակն:

ՍՈՒՌԱԼԱՆԴԱԿ. — Պօստը գեաւաբուսիկ ժողովրդական օրագիրը իւր մի առաջնորդական յօդուածով, չքննէ խոշնդոտն կ'ըլլայ, այլ անվայել կամ առայժմ անելորդ կը համարի Հայ աղջկանց Համեմատական լեզուագիտութեան և փաստարանութեան պարտաւիճ: Սմիւններ առաջ Բիշարակն հրաւէր կը կարգուր, ազգային հարուստներու ուշադրութիւնը կը դարձնէր ուսումնաստեղ ներու աղջկանց վրայ, որպէս զի օգնեն, զբամ ձարեն, զանոնք Նւրպալա խաւրեն, որպէս զի վերոյիշեալ մասնադասութեանց պարտաւիճ: Բայց Բիշարակն այս հրաւէրն ընդունելութիւն պիտի գտնէր, կամ թէ այդ տարբինակ պիտի չհամարուէր. և ահաւասիկ այսօր մեր Հարցմանց Սոքրանագրակը կը պատահանէ.

« Երբէք չենք հասկցած ու չպիտի կրնամք հասկնալ թէ յիշուած շարաթիւթերթիմ խմբագրութիւնը ինչու քաջայնրեց զիրենք այդ սխալ շաղկիմ մէջ յառաջ երթալու »:

Բայց Բիշարակն այս առաջնորդութիւնը ինչու սխալ համարուի: Համեմատական լեզուագիտութիւնը միայն հայ երիտասարդաց վերապաշնալ է. եթէ կարող են, ինչո՞ւ հայ աղջկուց զրկուին այդ մտքի մշակութենէն: Բայց Սոքրանագրակն յօդուածագիր (Ջարմալը) դարձեալ կը պնդէ թէ,

« Զ՛, ատմք պէտք չմ մեզի հիմնկուհիմս: Այս ըսել չէ թէ կ'այրամարնիմք Համեմատական լեզուագիտութիւնը, կամ իրապագիտութիւնը: Գիտմք ամոմք արժէքը, և իր փափաքիմք որ ամոմք հետեւողներ գտնուիմ մեր . . . երկասարդմերում մէջ: Բաց կ'իմելում համար շատ կամուխ է դնու »:

Յօդուածագիրը այս գիտութիւնները անելորդ համարելուն համար իւր վերայիշեալ սողերն իբրեւ փաստ չեն գօրեր. իւր գրու-

թիւնն ընթերցողն այսքան գաղափար մը միայն կրնայ առնուլ՝ որ Սոքրանագրակի աշխատակիցը անելի նորասիրութենէն էր խորչի քան թէ նոյն գիտութիւններէն:

ՌՈՒՍԱՆԶԱԹ ԹԵՐԹԵՐ

ՄՈՒՐԱ. — Մուրճի այս տարուան վերջին ամսը (N°. 2-3) պրակին մէջ կը վերջանայ Աղբիւրանի « Սկետտը » անուամբ վիպասանութիւնը: Հեղինակի այս երկն համարիտ և կրնանք ըսել իրական պատկեր մ'է, այն Հանապազօրեայ տեսարաններուն որ տեղի կ'ունենան Սկետրի և Հարսի միջեւ: Պ. Արեւան ճարտար նկարագրած է Սկետրին անտանին բնաւորութիւնը և Հարսին չարագանց համբերութիւնը: Վիպասանը զուցէ դեռ անելի յաղորած պիտի համարուէր եթէ իւր պատմած դէպքերն կրկնութենէ գերծ լինէին: Միեւնոյն պրակին մէջ կը վերջանայ նաեւ Փաշայեան « Օդ և Կիմա » երկար ճառը. յորում օգտը և կիմայի վրայ մանրամասն կարեւոր սեղեկութիւններէն գատ, կը գտնուի նաեւ երկու երեք մէջ ծանօթութիւն Օդընտնդոքեան վրայ, որոյ գիտութիւնն Հեռաբարդական լինելէն գատ, նոյն իսկ կարեւոր է: Քանի որ խօսքերնիս Մուրճի ներկայ պրակին վրայ է, յիշեմք նաեւ ատոր բովանդակած մի քանի ուրիշ յօդուածներ, որոնք են ուշագրուե են, մանաւանդ Ա. Չիլիկեանութեան մի երկար ճառը, որ անշուշտ արժանի կը դասուի առանձինն զբոլկով մը հրատարակուելու: Հեղինակը իւր այս ճառով ցուցուցած է ազգային դատարարականութեան մէջ ձեռքի և պարտիզպանական աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը: Ընթերցողն կը տեսնէ որ ի բաց առեալ մեր ազգը, ուրիշ ամէն ազգեր ի վաղուց մեծ կարեւորութիւն տուած են դատարարականութեան այս մասնաճիւղերուն:

Բայց մեր վարժարանները այսպիսի յառաջանական քայլեր առնելու համար, դասրերու յաղորդութեանց կը սպասեն: Դատարարական եթէ ըմբռնած լինի թէ գիտութենէն անբաժան են նաեւ Հեռագրած արհեստները, չի դանդաղիր սիրով Հետեւելու Պ. Ա. Չիլիկեանի քննարկած փառքերն. բայց եթէ չէ ըմբռնած, Ignoti nulla cupido!

Պ. Չիլիկեանի քննարկած քննարկած կան այլ զբոլկականական մի յօդուած, զոր 1897ին կարդացած է Պերլինի Հայ ռասանդաց կանառն մէջ: Եօդուածագիրը հայ լեզուի մէջ բարբարոսութիւն կը համարի մի քանի գծուարհնչիւն բառերու գործածու-

թիւնը, և այս առթիւ իւր յօդուածին առաջնակ տողերուն մէջ կը գրէ .

« Մեր լեզուն իւր բարբառներով մի բուրասւում է, որի բազմաթիւ միւլթերից բանավերջ պիտի փնէ՞ միայն ազնիւք, դաշնկեանք, քնքնք և սովորականք. — զրն կարճ, պարզ և նազային և խոշափիւր ծանր ու անդռնակամ տարրերից, սա ոչ թէ մի առաջնորդող կամոմ, այլ արմու ու մարմին պիտի լինի ամէն մի քանազրի համար: — Մենք սակայն չէ՞ միայն չենք առաջնորդում մի որ և է կանոնով, ույլ և, որ ցաւալին է, ստեղծում կամ հմուլթիւնից առաջ ենք քաշում այնպիսի ծնւեր, որոնք դէմ են թէ՛ կենդանի լեզվին, թէ՛ գեղարեսնտի պատմանքներին և թէ տարբարկամ տրամաբանութեանը »:

Իրաւացի են յօդուածագրի յիշեալ տողերն, մեր լեզուին մէջ բառերն ընտրանք գործածելուն մէջ սակաւք միայն ուշադիր են. և աներգաշնակութեան մեծապէս նպաստած կ'ըլլան այն ամէն հեղինակք կամ յօդուածագիրք, որք թողով արգէն իսկ ի նախնաց հնարուած բառերն, սիրով կ'ը հիւրընկալեն օտար ազգաց խորթ և գոռարահնչիւն բառերն: Իայց խնդրէն առանց հեռանալու դառնանք դարձեալ Պ. Վանցեանի, որ կը գրէ .

« Այս ամգամ մենք կ'աշխատինք ցոյց տալ միմը, հետզհետէ շատերը... Վերցնենք օրինակ եղտչի, աղտչի (ցուցի) մասնիկը, որով այսօր անակամներ և գոյակամներ են կազմում »:

Պ. Վանցեան փոխանակ այս մասնկան, հայերէնի ներգաշնակութեան համար կ'ուզէ գործածել ինչ կամ արար վերջաւորութիւնն, զոր օրինակ ըստ իւր վարդապետութեան, պէտք չէ գրել կամ արտասանել խառնեղտչի, այլ խառնի կամ խառնարար, ո՛չ նախտեցնոցի այլ նախտի, կամ նախտարար, ո՛չ ազատեցնոցի այլ ազատի կամ ազատարար, և այլն: Հայ գրականութեան մէջ որչափ որ դիտած ենք, ընդհանրապէս այս գոռարահնչիւն ցոյցի մասնիկն աւելի Ռուսահայք կը գործածեն քան թէ Տաճկահայք:

Մոռնա՞ք « զանգամ լուրեր » ուն մէջ մեզ առանձին շատ հետաքրքրական է « Նորմոնտիլում հայոց այբուբենի մէջ » յօդուածն, զոր կը գրէ տառի ձեւափոխութեան առթիւ: Ամիսներ առաջ Մոռնա՞ք Տարգ. Խմբագրապետն հանդիք գցաց մեր անկիւնաձեւ տառին միջին գծին ստորին ծայրը փոքր ինչ երկարել (տ), այն նպատակաւ որ ա և տ տառերն իրարու հետ չշփոթին. Մոռնա՞ք կը գրէ .

« Այլ մոռնումը միմը պիտի զիւրացնի հայոց

լեզու ուսուցիչների գործը՝ երախաներիմ այդ տառերը չոկել տալու համար, պիտի զիւրացնեն արագորոնների գործը և, վերջապէս, այսի իտպաւ վերացնի արդէմ չափազանց սովորական դարձած վրիպակները այդ տառերի մկատմամբ »:

Ընթերցողն պիտի հարցնէ թէ միայն տառն է որ կը շփոթի ա տառին հետ. ոչ այդպէս, հայ այբուբենի մէջ դեռ կան ուրիշ տառեր, զոր օրինակ դ, գ և զ, զ որք իրարու հետ միշտ կը շփոթին, մանաւանդ երբ մամլոյ ճնշման տակ մաշած են: Առ այժմ Մոռնա՞ք ասոնց վրայ փոփոխութիւն մը բրած չէ, բայց ըստ իւր գաղափարին, զատնք եւս շփոթութեանն ազատելու համար հետեւեալ միջոցն մտածած է, այս ինքն, գ և զ տառերու ձախակողման ուղղահայեաց գծերն կիսով չափ կարճեցնել (գ = 7, դ = 7) և այսկերպով դիւրաւ դէ՛ գէն և դէ՛ գէն կ'որոշուի:

Որչափ որ Մոռնա՞ք այս կատարած և առաջարկած այբուբենական ձեւափոխութիւնը շատ զովելի և անհրաժեշտ է, սակայն անշուշտ կը ներուի ըռելու, որ այս փոփոխութեան ատեն ուշադրութիւն չէ դրուած գեղագրութեան: Ինչպէս ամէն ազգաց, նոյնպէս և մեր լեզուի ձուլուած տառերն ունին իրենց չափաբերական օրով և գեղագրութեան կանոններն, այսինքն կարճ և երկայն տառերու ամէն մի գագաթնահայեաց գծերն, կարճն՝ կարճի և երկայնը՝ երկայնի հաւասարաչափ են. և այս չափաբերութիւնը գեղագրութեան օրէնքը կը պահանջէ. մինչդեռ ըստ Մոռնա՞ք նոր արագրութեան, տառերու կարեւոր գեղագրութեան ուշ չի դրուիր, որով եթէ ընդունուի այս նորութիւնը, մեր հայերէն տպագրութիւնը խիտ տարօրինակ և անհանդի պիտի երեւին, և ըսածնիս դիտենք հետեւեալ տողին մէջ.

Հագալ, Հաշմարդէն, և այլն, որոց տգեղութիւնը ակն յայտնի է:

Ուստի կը հետեւցնենք՝ որ այբուբենի հին ձեւը դեռ չի յեղարկւած պէտք է ուշադրութեան առնել նաեւ գեղագրութեան կամ չափաբերութեան օրէնքը:

Մոռնա՞ք այս ձեռնարկը կարեւորութեան արժանի է, և եթէ դեռ աւելի կատարելագործուած՝ իւր գիւրը հրապարակ հանէ, անտարակոյս հայ տպագրութեան գովելի ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլայ: Ներուի և մեզ՝ մեր կողմէն փոքրիկ ծանօթութիւն կամ գաղափար մը տալու այս տառերու ձեւափոխութեան մասին. կարելի չէր չափաբերական կամ գեղագրութեան կանոններէն առանց շեղելու ընդունել ձեւափո-

խութեան մը հետեւեալ կերպն. տ — ր այս-
ինքն Մոռնի ձեւապիտութեան միայն միջ-
անկեալ տուտը գեղազրութեան համար ա-
ւելի երկնցուցած հաւասար բժ, զժ դժ տու-
տեւեան, իսկ զժ գժ որդիւն համար, գոր-
ծածելու է զ զ ոչ զ ուղ չոյն ձեւով պա-
հելու է, իսկ զժ գժ գանդանելու համար
ձեւափոխելու է զժ և զ ինչն ձեւով պահե-
լու է. և այլն. ի բաց առեալ տէ՛ն միւս ձե-
ւապիտութիւնը տարիներ առաջ սկսած ենք
մեր տպագրութեանց մէջ գործածել (և նոյն
իսկ մեր երանանորէն Մխիթար, ժամանա-
կին այսպիսի ձեւափոխութիւնները գործա-
ծած է) ինչպէս ներկայ յօդուածին դասա-
կան տպագրութեան մէջ կը նկատուին:

ՄԵԱԿ. — Ռուսահայ օրագրիս վերջի
պրակներուն մէջ լայն տեսանք և ստորագրու-
թեամբ բանասիրական երկայն յօդուածներ,
որք կը լրեն իշխան իշխան ձավճափառէի չա-
յտեանց և Վրամոյ գաղափարներն. — Օրա-
գիրս 67րդ թերթին մէջ բաղդատելով Բագմա-
վէպ և Հանդէս Ամսօրեայ ի միասին, կը գրէ:

«Այժմ մենք տեսնում ենք մի թուով միջակ-
ցութիւն Վեմնակիի «Բագմավիպի» կողմից: Նա
սակեմ շանք գործ է դնում՝ «աշխարհական»
բովանդակութեան հասանելու և այդ քանի մէջ
իր վիճմական եղբայրակցի «եօթմ սարի»
յետեւ թողնելու համար»:

Ո՛չ անգոր, այդ մտածութիւնը յարգ-
«Մշակ» . արդի Բագմավիպ իրեն մրցակից
կը նկատէ մի միայն օտարազգի ընտիր բա-
նասիրական և գրական հանդէսները, և կը
լանայ նոցա յառաջադէմ լուսաւոր շաղին
հետեւին և այն լոկ յօգուտ և ի զարգացում
ստՀմային գրականութեան և ոչ «եօթմ սարի»
ետեւ թողլու իւր եղբայրակիցներն:

«Բովանդակի վերջին համալըլ պոք ձգտման
մէջ Ողիմ-իսկ չափազանցութեան է հասել. մա
սկսել է գրել մէջ, յօդուածների հիտ սխալիմ,
տպել մանկ լրագիրների յայտարարութիւնները»:

Չափազանցութիւն չէ, այլ հետեւողու-
թեամբ եւրոպական պատկառելի և առաջ-
նակարգ թերթերու, քաղաքավար նորութիւն
մը յօգուտ և ի ծաւալումն ազգային լրա-
գրութեան: Դարձեալ փոքր ինչ ուղ զնենք.

«Անկասկած է, որ երկու վանական ամսա-
գիրները, գո՞՞մ այժմ, իրանց պալ մոր ուղղու-
թեայ մէջ մերկայացնում են մակըմթացութեան
և տեղատուութեան օրինակներ, և տեղատուութիւ-
նը, անշուշտ, «համընդ Ամսօրեայի» կողմն է»:

Մեզ համար անմխիթարական է երկու
բանասիրական թերթերու միջեւ այն երկրա-
բանական կամ աստեղաբաշխական երեւոյթի
գոյտութիւնը: Լուսամիտ մթնոլորտի ներքեւ

գրական ասպարէզը սաւճման կամ խոշոր-
ոտն շունի, թող երկուքն ալ շարունակեն
իրենց ընթացքն:

Ուշադրութեան արժանի են Մշակի 73-74
թուերու մէջ գետեղուած «Մամուլ» վերնա-
գրով քննադատական յօդուածներն, որոց
վրայ յոյժորդ Բագմավիպի մէջ առիթ կ'ու-
նենանք փոքրիկ ակնարկ մը թողլու:

Հ. Ս. Ե.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՄԻՍ

15 ՄԱՅԻՍ

ԱՆԳԴԻԱ

ԱՆԳԼՈՒՌՈՒՄ ԱՎԱՆ զաշխակցութիւնն Ձե-
նաստանի նկատմամբ՝ այժմ քաղաքական կա-
րեւոր զեպք մ'է: Եթէ Անգլիա և եթէ Ռուսաս-
տան կ'իմանան որ Ձինաստան ի հարկէ անկախ
կայսրութիւն մ'ըլլալու է — այդ երկու տէ-
րութիւնք միաբաներ են չինական աշխարհին
սահմանները պաշտպանելու օտար աէրու-
թեանց յարձակումներէն: Այս զաշխակցութեան
զիշաւոր կէտերն են, Աֆղանիստանի սահմա-
նը որոշակի գծել. Կրեմէի մէջ թոյլ տալ որ
օտար իշխանութիւն մը ձեռնամուկ ըլլայ. Ե-
զեպտոսի և Հապէնդոստանի սահմանները որոշել:
Լճրտ Սալզգուրի՝ Գեղարուեստից ձեմարա-
նին հանդիսի միջոց հաստատեց այս դաշինքը՝
կալէնի իշխանին առջեւ, և անգլիական լրա-
գրէք մտադրու որով ընդունեցան այդ զաշ-
խակցութեան լուրը: Այս դաշինքը հրատարա-
կուեցաւ, որուն ղեկ կայ զիտելի կէտ մ'ալ,
այսինքն ոչ Անգլիա և ոչ Ռուսն երկաթուղի
շինելու առանձնաշնորհութիւն պիտի չունե-
նան՝ իրենց ազգեցութեան ներքայ գոտուած չի-
նական սահմանաց վրայ, թէպէտեւ Ռուսն ա-
զատ է երկաթուղի շինելու Մանչիւրիայի մէջ,
իսկ Անգլիա՝ Եանկ-Մէ-Քիտանկի ծովածոցին
վրայ:

Թրանսկասի խնդիրն յաւորեց անգլո-ռու-
սական զաշխաղութեան. վասն զի այն կողմե-
րուն անգլիական հպատակներն զը ներքեւին
Պեհլէնէրն, որոց ղեմ Անգլիա պատրաստեց
է զինեալ բանակ և ամուր բերդեր: